

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Starptautiskā pieaugušo kompetenču novērtēšanas programma PIAAC

profesore Aija Zobena, Dr.sc.Soc.

LU Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo un politisko pētījumu institūts

Ko var uzzināt no PIAAC datiem?

Cik efektīvi darbojas izglītības un apmācības sistēmas?

Noskaidrot analfabētisma un sliktas lasītprasmes apjomu un dimensijas.

Neatbilstību (plaisas) starp darba tirgu un izglītību un apmācību.

Vai visām iedzīvotāju grupām ir vienlīdzīgas iespējas izglītības piekļuvē? Kāda ir starppaaudžu mobilitāte prasmju un kompetenču ziņā?

Cik sekmīga ir jauniešu pāreja no izglītības uz darba tirgu?

Identificēt riska grupas (zemas prasmes, vāja kompetence, grūtības iekļauties darba tirgū u.c.).

Noskaidrot korelāciju starp galvenajām kognitīvajām prasmēm un demogrāfiskajiem rādītājiem, iegūto izglītību, veselību u.c.

PIAAC vērtēšanas ietvara galvenās jomas

	Tekstpratība	Rēķinātpratība	Adaptīvā problēmrisināšana
Definīcija	Tekstpratība ir rakstīto tekstu uztvere, izpratne, izvērtēšana un pārdomāšana, sasniedzot savus mērķus, attīstot savas zināšanas un potenciālu, un līdzdalību sabiedrībā.	Rēķinātpratība ir dažādos veidos reprezentēta matemātiskā satura, informācijas un ideju uztvere, izmantošana un kritiska izvērtēšana, lai atbildētu matemātiskajam prasībām un pārvaldītu tās dažādajās pieaugušo dzīves situācijās.	Adaptīvā problēmu risināšana ietver spēju sasniegt savus mērķus dinamiskā situācijā, kurā risinājuma metode nav uzreiz pieejama. Tā prasa kognitīvo un metakognitīvo procesu iesaisti, lai definētu problēmu, meklētu informāciju un pielietotu risinājumu dažādās informācijas vidēs un kontekstos.
Kognitīvie procesi	<ul style="list-style-type: none"> • Teksta uztvere • Izpratne • Izvērtēšana 	<ul style="list-style-type: none"> • Situāciju matemātiska uztvere un vērtēšana • Veikt darbības un izmantot matemātiku • Vērtēt, kritiski reflektēt, izdarīt spriedumus 	<ul style="list-style-type: none"> • Definēšana • Meklēšana • Pielietošana
Saturs	Teksti iedalās pēc: <ul style="list-style-type: none"> • Veida (apraksts, stāstījums, izklāsts, argumentācija, instrukcija, saruna) • Formāta (nepārtraukts, pārtraukts, jaukts) • Organizācijas (informācijas apjoms, satura reprezentācijas blīvums un pieejas ierīces) • Avota (viens vai vairāki teksti) 	Matemātiskā satura informācija un idejas <ul style="list-style-type: none"> • Kvantitāte un skaits • Telpa un forma • Pārmaiņas un attiecības • Dati un iespēja Matemātiskās reprezentācijas <ul style="list-style-type: none"> • Teksts vai simboli • Fizisku objektu attēli • Strukturēta informācija • Dinamisks pielietojums 	Uzdevuma dimensijas <ul style="list-style-type: none"> • Problēmas konfigurācija • Situācijas dinamika • Vides īpatnības • Informācijas vide
Konteksti	<ul style="list-style-type: none"> • Darbs un profesija • Personiskais • Sociālais un pilsoniskais 	<ul style="list-style-type: none"> • Personiskais • Darbs • Sabiedriskais/kopienas 	<ul style="list-style-type: none"> • Personiskais • Darbs • Sabiedriskais/kopienas

Respondentu demogrāfiskie un kvalifikācijas dati

Datu virsgrupa	Datu elementi
Demogrāfija	Vecums, dzimums, izcelsmes [dzimšanas] valsts
Mājsaimniecība un ģimenes struktūra	Personu skaits mājsaimniecībā, kas dzīvo kopā ar laulāto vai partneri, laulātā/partnera nodarbošanās, bērnu skaits un vecums
Valodu zināšanas	Pirmā un otrā valoda, kas runāta bērnībā, valoda, kurā šobrīd mājās runā
Imigrācijas statuss	Vecums migrācijas brīdī, vecāku dzimšanas valsts
Sociālais fons	Vecāku izglītības līmenis, grāmatu skaits mājās
Dzīvesvieta	Dzīvesvietas atrašanās vieta (pilsēta/lauki)

Izglītības pieredze un pašreizējā dalība mācībās

Datu virsgrupa	Datu elementi
Izglītības pieredze	Augstākā iegūtā kvalifikācija, valsts, kurā tā iegūta, studiju joma un vecums, kurā iegūta augstākā kvalifikācija
Mācības pašreiz	Pašreizējā dalība formālajā izglītībā, pakāpe un studiju joma
Nepabeigta izglītība	Iesāktas, taču nepabeigtas studijas, to pakāpe, vecums, kurā tās pārtrauktas
Neformāli kursi pēdējos 12 mēnešos	Dažādas neformālās mācīšanās aktivitātes pēdējos 12 mēnešos (atvērtie vai tālmācību kursi, mācības darbā, semināri vai darbnīcas, citi kursi), minēto aktivitāšu skaits
Jaunākā neformālā mācību aktivitāte	Aktivitātes veids, saistība ar darbu, dalības galvenie iemesli, darba laikā vai ārpus tā
Šķēršļi dalībai izglītībā un mācībās	Pēdējo 12 mēnešu laikā ir bijusi vēlme mācīties, taču mācībās neiesaistījās - kādi tam ir galvenie iemesli

Darba spēka statuss, darba pieredzes vēsture un darba raksturojums

Datu virsgrupa	Datu elementi
Pašreizējā aktivitāte	Darba tirgus statuss (Starptautiskās darba organizācijas ILO definīcija), galvenā aktivitāte pašreiz
Darba pieredzes vēsture	Vai kādreiz ir strādāts, apmaksāts darbs pēdējo 12 mēnešu laikā, vecums, kurā pārtraukts strādāt (ja ir bez darba), kopējais laiks nodarbinātībā, darba devēju skaits pēdējos piecos gados
Pašreizējā darba vieta	Nozare, nodarbošanās, darba ņēmējs vai pašnodarbinātais, vecums, kurā sākts strādāt pie pašreizējā darba devēja, iestādes lielums, darbinieku skaits pieaug vai samazinās, daļa no lielākas organizācijas, (ja pašnodarbinātais) nodarbināto skaits, pārraudzības pienākumu vadība, padoto skaits, nodarbinātības līguma veids, tipiskās darba stundas, darba pienākumu elastība, apmierinātība ar darbu, bruto alga vai darba samaksa, (ja pašnodarbinātais) ieņēmumi no nodarbošanās
Pēdējā darba vieta (ja bezdarbnieka statuss)	Nozare, nodarbošanās, darba ņēmējs vai pašnodarbinātais, kad pārtrauktas pēdējās darba attiecības, iestādes lielums, (ja pašnodarbinātais) nodarbināto skaits, pārraudzības pienākumu vadība, padoto skaits, nodarbinātības līguma veids, tipiskās darba stundas, galvenais iemesls darba pārtraukšanai

Sociālā līdzdalība un veselība

Datu virsgrupa	Datu elementi
Uzticēšanās	Uzticēšanās citiem, citu uzvedības uztvere attiecībā pret respondentu
Politiskā līdzdalība	Ietekme uz politiskajiem procesiem
Brīvprātīgais darbs	Biežums pēdējo 12 mēnešu laikā
Veselība	Veselības pašnovērtējums
Apmierinātība ar dzīvi (jauns)	Apmierinātības ar dzīvi pašnovērtējums

Prasmju izmantošanas rādītāji

Datu virsgrupa	Datu elementi
Informācijas apstrādes prasmes	
Lasītprasme	Dokumentu lasītprasme (norādes, instrukcijas, vēstules, atgātnes, e-pasti, raksti, grāmatas, rokasgrāmatas, čeki, rēķini, grafiki, kartes)
Rakstīšana	Dokumentu rakstīšana (vēstules, atgātnes, e-pasti, raksti, ziņojumi, veidlapas)
Rēķinātprātība	Cenu, izmaksu vai budžetu aprēķināšana, kalkulatoru izmantošana, grafiku vai tabulu sagatavošana, algebra vai formulas, augstākās matemātikas vai statistikas izmantošana (rēķini, trigonometrija, regresijas)
IKT prasmes	E-pasta, interneta, izklājlapu, tekstaapstrādes programmu, programmēšanas valodu izmantošana, darījumu veikšana tiešsaistē, dalība tiešsaistes diskusijās (konferencēs, tērzēšanā)
Problēmu risināšana	Vienkāršu (mazāk kā piecās minūtēs) un sarežģītu (ilgāk par 30 minūtēm) problēmu risināšana
Citas vispārīgās prasmes	
Pašvadīšana	Aktivitāšu plānošana un laika organizēšana
Mācīšanās darbā	Jaunu lietu apgūšana, mācīšanās darot
Horizontālā mijiedarbība	Dalīšanās ar darba informāciju, kolēģu izglītošana vai mācīšana, prezentāciju sniegšana
Sadarbība	Sadarbība ar kolēģiem
Mijiedarbība ar klientiem	Mijiedarbība ar cilvēkiem, kuri nav nodarbināti
Fiziskā izturība	Fizisks darbs ilgstošā laikposmā
Manuālā darba koordinācija	Roku vai pirkstu izmantošana precīzam darbam

Kvalifikāciju un prasmju atbilstības/neatbilstības aspekti

Datu virsgrupa	Datu elementi
Prasmju un darba prasību atbilstības pašnovērtējums	Respondenta pašnovērtējums par savām prasmēm - pārāk prasmīgs, atbilstošs vai nepietiekami kvalificēts un kādām prasmēm šis novērtējums tiktu piemērots
Kvalifikācijas atbilstība darba prasībām	Izglītības kvalifikācija un darba pieredze, kas nepieciešama, lai iegūtu pašreizējo darbu

Kas un kur var izmantot PIAAC datus?

- organizācijas un iestādes, kas nodrošina pieaugušo lasītprasmes un rēķināšanas apmācību, kuras vēlas iegūt informāciju, kas var palīdzēt **diagnosticēt izglītojamo stiprās un vājās puses un novērtēt mācību rezultātus, salīdzinot ar valsts un starptautiskajiem kritērijiem;**
- izglītības iestādes, piemēram, universitātes, profesionālās izglītības un apmācības centri, kas var izmantot [Education & Skills Online](#) kā **diagnostikas rīku studentiem**, lai palīdzētu noteikt viņu vajadzību pēc lasītprasmes/rēķināšanas kursiem;
- pētnieki, kuri vēlas izmantot PIAAC datus padziļinātai situācijas analīzei;
- Valsts iestādes, kuras ir ieinteresētas sociālā riska grupu (pieaugušo bezdarbnieku, riska grupu vai ekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošu pieaugušo) **mācību vajadzību novērtēšanā;**
- Valsts iestādes vai privāti uzņēmumi, kas vēlas izmantot rezultātus, lai palīdzētu **noteikt sava darbaspēka mācību vajadzības**, kas saistītas ar lasītprasmi un rēķināšanu.

OECD PIAAC ieguvumi: politikas veidotājiem

- izglītības kvalitātes monitoringa ietvaros, sniegs precīzāku informāciju par **izglītības sistēmas rezultātiem** (*learning outcomes*) un to sasaisti ar sabiedrības attīstības socioekonomiskajiem aspektiem, ieguvumiem un riskiem, novērtēt pieaugušo prasmju līmeni, izmantošanu un sadalījumu atkarībā no iegūtās izglītības, nodarbības, nozares;
- palīdzēs precīzāk identificēt **atbalstāmās grupas un trūkstošas prasmes**;
- ļaus mērķtiecīgāk un efektīvāk **plānot un pielāgot konkrētu sociālo grupu vajadzībām un nepieciešamo prasmju apgūšanai izglītības un nodarbinātības atbalsta pasākumus** (t.sk. VAA mācības pieaugušajiem, NVA atbalstu bezdarbnieku izglītībai u.c.);
- ļaus precīzāk **analizēt darbaspēka kvalifikācijas pieprasījumu darba tirgū** - identificēt iespējamās neatbilstības, prognozēt nākotnes vajadzības u.c.;
- ļaus veikt rezultātu **starptautisku salīdzinājumu**.

OECD PIAAC ieguvumi: ikvienam Latvijas iedzīvotājam

Konsorcijas sagatavo vienkārši lietojamus analītiskos instrumentus datu analīzei

- ļaus izstrādāt pasākumus, kas uzlabos **pāreju no izglītības uz nodarbinātību**;
- attīstīt darba tirgum un aktīvai sociālai dzīvei **atbilstošāku izglītības piedāvājumu**;
- uzlabos **pieaugušo izglītības iespējas** sociālā riska grupām;
- nozaru **darba devējiem** sniegs iespēju **pārskatīt cilvēkresursu piesaistes un attīstības stratēģijas**;
- darba ņēmējiem sniegs iespēju **objektīvāk vērtēt un efektīvāk attīstīt savu uzņēmumu cilvēkkapitāla potenciālu**.

Datu analīzes iespējas:

Pētniekiem, politikas veidotājiem:

- padziļināta datu analīze, izmantojot plašu statistiskās analīzes instrumentu spektru (pētniekiem, politikas veidotājiem);
- PIAAC datu analīze savietojot tos ar dažādiem citiem statistikas reģistriem (piem. izglītības līmenis, ienākumi, nodarbinātība);

Ikvienam interesentam: konsorcijs gatavo vienkārši lietojamus analītisko instrumentus datu analīzei plašam lietotāju lokam.

OECD PIAAC ieguvumi: pētniekiem

- nodrošinās **pieeju reprezentatīviem primārajiem datiem** par cilvēkkapitālu Latvijā;
- ļaus **attīstīt sekundārus pētījumus** dažādās jomās (izglītība, ekonomika, socioloģija u.c.);
- ļauj **attīstīt pētniecisko infrastruktūru** - iegūt pieredzi dalībai šāda mēroga pētījumos, identificēt jomas, kuras jāpilnveido;
- ļauj **celt pētniecisko kapacitāti un iesaistīties pieredzes apmaiņā**, piedalīties OECD organizētajos pētniecības semināros par PIAAC datu izmantošanu